

ВПЛИВ АНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА НАСЕЛЕННЯ ПОДНІСТРОВ'Я (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПІЗНЬОСКІФСЬКИХ ГОРОДИЩ)

В статті висвітлено історію археологічного дослідження Подністров'я. Визначено категорії античного культурного впливу на населення регіону. Проаналізовано зміни у матеріальній культурі та релігійних віруваннях населення Подністров'я III – II ст. до н.е.

Ключові слова: Подністров'я, Тіра, ольвійський некрополь, Чобручі, селище Гліноє, могильник, світильники.

The article covers the history of archaeological research in Transnistria. The categories of ancient cultural influence on the population of the region are defined. Changes in the material culture and religious beliefs of the population of Transnistria in the 3rd - 2nd centuries have been analyzed. B.C.

Key words: Transnistria, Thira, Olviy necropolis, Chobruchy, Glinoe village, burial ground, lamps.

Придністровський регіон, на рівні з Нижнім Подніпров'ям та Кримом, виступає об'єктом інтересу як скіфологів, так і антикознавців. Уже починаючи з середини XIX століття цей регіон не оминула хвиля краєзнавчих досліджень, що прокотилась територією всього Північного Причорномор'я. Лише з 1896 по 1911 рр., завдяки діяльності подружжя Стемпковських було розкопано 412 курганів [1, с. 7-8].

Подальші археологічні дослідження продовжились з 1960-х рр. і пов'язані з функціонуванням Західно-Скіфської експедиції, під керівництвом А.І. Мелюкової, та Дунай-Дністровської археологічної експедиції, під керівництвом М.М. Шмаглія та низкою новобудівничих експедицій. Після 1991 року силами Придністровської археологічної експедиції було досліджено 213 скіфських поховань [1, с. 9-12].

Варто зазначити, що регіон Подністров'я є найменш дослідженим ареалом поширення Скіфських пам'яток, у порівнянні з Подніпров'ям та Північно-Західним Кримом. Найбільш дослідженими є поселеннями Чобручі та Красное, могильник у села Гліноє, на лівому березі Дністра [1, с. 13].

Проблема етнокультурної та хронологічної атрибуції була і залишається предметом значних археологічних дискусій. Зокрема, С.В. Полін у своїх працях відкидав можливість існування скіфських пам'яток III – II ст. до н.е. в регіоні, однак після 2012 року визнав їх скіфськими пам'ятками III – II ст. до н.е. Натомість І. В. Бруяко вищезгадані пам'ятки відносить до другої-третьої чверті III ст. до н.е. [1, с. 14].

До питання визначення саме скіфської етнокультурної приналежності пам'яток великих зусиль доклали В.С. Сініка, Н.П. Тельнов, І.А. Четверіков. На основі проведених розкопок могильника у с. Гліноє авторами була опублікована стаття, у якій зазначається про беззаперечно скіфські основи

поховального обряду та матеріальної культури населення, яке залишило цей могильник [2].

Зважаючи на географічні особливості розташування пам'яток, а саме – перехрестя декількох етно-культурних регіонів (Добруджа, Карпатський регіон, Північно-Західне Причорномор'я) археологами зафіксована низка культурних впливів на місцеве осіле населення: грецький, фракійський та кельтський. Культурні імпульси в більшій чи меншій мірі зафіксовані у змінах в матеріальній культурі, до прикладу кельтські залишки фіксуються лише поодинокими предметами зброї чи кінського спорядження, натомість фракійські та грецькі елементи зустрічаються набагато частіше та відіграють досить важливу роль [3].

На жаль, не можна досить чітко відслідкувати архітектурну традицію скіфського населення Подністров'я, зокрема на поселенні Чобручі дослідниками знайдено близько десяти залишок споруд, однак жодна з них не може бути чітко ідентифікована як житлова будівля через відсутність чітких меж, решток опалювальних конструкцій. Однак, на існування даного типу будівель можуть вказувати сліди стовбових ям (елемент опорної конструкції) та опалена обмазка зі слідами прутин та жердин [4].

Досить важливим є вплив античної культури на матеріальну культуру населення регіону. Ліпний посуд, на жаль, не може в повній мірі бути ідентифікований із застосуванням класифікації розробленої Н.А. Гаврилук, адже у результаті дослідження майже відсутні знахідки повноцінних профілів посудин, натомість не всі повноцінні форми відповідають типам згаданої класифікації. Широкого поширення набувають античні, або уподібнені до античних, світильники, серії ліпних чашок на високій ніжці, мисках з ручками петлевидної форми, ліпні курильниці на ніжках [1, с. 438-440].

Одним з найбільш популярних культів римського часу був культ Кібели, богині подібної до Реї. На поселенні Чобручі статуетка Кібели античного виробництва знайдена в шарах III – II ст. до н.е. Аналогії до цієї статуетки можна знайти у Тірі. Поширення подібних предметів вірогідно може вказувати на вплив грецького релігійного світу на оточуюче їх населення, в тому числі і жителів Подністров'я [4, с. 19].

Спостерігається досить серйозний античний вплив на поховальний обряд, на основі аналізу поховань могильника поряд с. Гліноє. В певних похованнях присутній сирцевий заклад катакомб, що знаходить широкі аналогії на ольвійському некрополі, де подібні заклади з сирцевої цегли поширені у період V – III ст. до н.е. Окрім цього, в одному з поховань знайдено заклад із посудин, для якого було використано світильник, чашку, миску та курильницю. Подібні заклади, проте з амфорної тари, є надзвичайно поширеними на античних могильниках [5, с. 269].

Ще однією рисою античних запозичень у поховальному обряді є вирізання ніш під світильники у стіні катакомб. Подібних поховань досліджено 16, саме на грецькі корені традиції вказує як поширення подібних ніш на античних некрополях, так і самі світильники, що досить часто уподібнювались саме до античних форм [5, с. 270].

Наступною категорією запозичення є підготовка материкового ложе у поховальній камері. Материкове ложе виготовлялось шляхом вирізання на дні

камери прямокутного підвищення, на яке поміщалося тіло похованого. Подібні ложе також знаходять аналогії на античних некрополях. Інколи ложе замінювалось лише підсипкою материкової поверхні глиною, однак подібна процедура мала на меті саме імітацію ложе [5, с. 271].

Також цікавою подібністю є підготовка жертвних канавок на материковій поверхні, що розташовані вздовж довгих стін поховальної камери. Канавки є від 1,2 до 2,1 м довжиною, від 8 до 14 см шириною, та від 7 до 15 см глибиною. Подібні канавки є поширеними на грецьких некрополях Північного Причорномор'я, зокрема на ольвійському некрополі, та, скоріш за все, були елементом обряду поховання [5, с. 271].

На могильнику також досліджено могилу, у ритуальному обряді якої використано «оболХарона», монету знайдено серед кісток лицевої частини черепа. Подібний ритуал оплати процедури доставки душі у потойбічний світ є характерним саме для грецької міфології [5, с. 272].

Отже, населення Подністров'я у силу постійних торгових контактів та сусідства з античними полісами у певній мірі зазнали античної культурної експансії. На основі аналізу матеріалів з найбільших пам'яток регіону, зокрема поселень Чобручі, Красноє, могильника у с. Гліноє, можна зазначити про переймання релігійних культів населенням берегів Дністра, що виражається у знахідках статуєток богині Кібели, широкий вплив на поховальний обряд, як і підготовку поховального місця, так і на процес поховання. Спостерігається вплив на матеріальну культуру, що виражається у наслідуванні форм світильників, чашок, курильниць. Однак, варто зазначити, що даний регіон має великий потенціал для дослідження, адже ті об'єми археологічних робіт та опублікування матеріалів, що є наразі – не здатні забезпечити ґрунтовну джерельну базу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тельнов, Н. П., Четвериков И. А., Сеника В. С. Скифский могильник III–II вв. до н. э. у с. Глиное. *Археологические памятники Приднестровья III*. Тирасполь: Stratumplus, 2016. 987 с.
2. Тельнов Н. П., Сеника В. С. Скифский могильник III–II вв. до н. э. у с. Глиное на левобережье Нижнего Днестра (Предварительные итоги исследования). *Древности Северного Причерноморья III–II вв. до н.э.*. Тирасполь: Stratumplus, 2012. С. 5-15.
3. Сеника, В. С. О латенском влиянии на материальную культуру скифского могильника III–II вв. до н.э. у с. Глиное на левобережье Нижнего Днестра. *Материалы международной научной конференции, посвящ. памяти Э. А. Грантовского и Д. С. Раевского*. Тирасполь, 2011. 305 с.
4. Фидельский, Сергей Анатольевич. Поселение Чобручи на Нижнем Днестре в III–II вв. до н. э. *Древности Северного Причерноморья III–II вв. до н.э.* Тирасполь: Stratumplus, 2012. С. 16-18
5. Сеника, В. С. О греческом влиянии на погребальный обряд и материальную культуру скифского могильника III–II вв. до н. э. у с. Глиное на левобережье Нижнего Днестра. *Человек в истории и культуре*. Тирасполь, 2012. С. 264-272.

Науковий керівник кандидатка історичних наук, доцентка Михайленко Г.М.